

KRĖVĖS PADAVIMAI

Esti rašytojų, kurie taria literatūroje naują žodį; juo paseka kiti, ir susidaro ištisa mokykla. Esti rašytojų, kurių nauju žodžiu visi stebisi ir žavisi, bet jie lieka vieniši, kitų rašytojų nepasekti.

Mokyklą susikūrė Maironis su *Pavasario balsais*, Sruoga, Putinas su lyrika, bet unikumai liko Donelaitis, Vydūnas, Gustaitis. Unikumas liko ir Krėvės *Padavimai*.

Liaudies poezija individualinėje lyrikoje susilaukė daugelio imitatorių. Epe liaudies pasakos paskiaisiais laikais susilaukė talentingos Vaičiulaičio literatūrinės pasakos. *Padavimais* — tokio žanro kaip *Dainavos šalies senų žmonių padavimai* — Krėvė yra vienintelis visoj lietuvių literatūroj.

Tačiau šis faktas nereiškia, kad Krėvė *Padavimais* nuo savo laikotarpio yra atitrūkęs.

Su spaudos atgavimu prasidėjo naujas laikotarpis ne tik politiniame visuomeniniame, bet ir kultūriniame lietuvių gyvenime. Literatūrinis meninis pasaulis pradėjo emancipuotis nuo visuomeninio. Literatūra turėjo tiesiogiai nuostoti tarnavus visuomeniniam reikalui. Tik savo aukštu lygiu literatūra ir apskritai kultūra netiesiogiai turėjo kelti pačią visuomenę, jos dvasią. Taigi kultūros įtaka visuomenei jau turėjo būti kultūros išdava, bet ne jos tikslas.

Kultūros pirmavimo ir autonomiškumo mintį akivaizdžiausiai iškėlė almanachas *Lietuvoje* (1910), kur Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, kultūros kūrimą laikydama svarbiausiu tautos uždaviniu, ieško naujų kelių literatūrai ir kultūrai. Jų įžiūrėjo tautosakoje, liaudies kūryboje. Nurodydama į dainas net mėgino teigti, kad lietuviui svetimas esąs realistinis natūralistinis žvilgsnis į gyvenimą. Jos aiškios simpatijos, nors ir nekategoriškai teigiamos, simbolistinio vaizdavimo pusėje.

Anksčiau jau ir J. Herbačiauskas (*Gabija, Erškėčių taku*) kategoriškai buvo atsiribojęs nuo ligtolinio literatūrinio kelio, kurį jis buvo sutapatinęs su A. Jakšto-Druskiaus vardu. Tautinei individualinei kūrybai šaltinių ir jis dairėsi tautos kūryboje. Šias sugestijas, nors ir neaiškiai apribodamas tautos kūrybos turinį, jis buvo išreiškęs Piemenėlio simboliu. Jame autorius telkė ir individualizmą, žmogaus natūralios minties, jausmo, fantazijos laisvę bei didybę, ir tautiškumą, to individualizmo tautines pasireiškimo formas. Savo publicistika ir savo poetinėm vizijom Herbačiauskas mėgino rodyti tuos naujus kūrybinius kelius.

Šiedu naujų kelių ieškotojai ir grindėjai, abudu tada Krokuvoj gyvenę, atliko teorinį darbą. Nei vienas, nei kitas nebuvo tokie talentai, kurie pačia kūryba būtų galėję nutiesti naują literatūrinę kryptį. Pastarasis darbas teko daugiausia rytietinei dzūkinei generacijai, pirmąsyk įsiveržusiai į meninį gyvenimą, įsiveržusiai talentingai, pajėgiai. Čia buvo su dzūkiškais rytais daugiau sutapęs M. Gustaitis, L. Gira; nors kitoj meno šakoje, čia derinosi ir M. Čiurlionio genijus. Čia priklauso ir antrasis Mickevičius — Vincas Mickevičius-Krėvė, tikras Merkinės dzūkas, Vilniaus auklėtinis, dėl kurio jau netenka vaidytis su lenkais. Nors jis ir buvo pradėjęs rašyti lenkiškai, bet anksti laimėtas lietuvių literatūrai ir vėręs jos garbe.

Krėvės pirmasis lietuviškas kūrinys lietuviškoj perio-

dikoj („Gilšė“, 1907) rašytoją parodė naują, originalaus pavidalo ligtolinėj lietuvių literatūroj, bet, kaip matom, jis nebuvo unikumas tarp amžininkų savo dvasia. Kas dėjosi kitų galvose, kas kitų buvo ieškoma teoriškai, kas poetų buvo mėginama reikšti lyrikoje, tą Krėvė išreiškė pasakojamojo kūryboj. Tik vėl tenka kartoti: šiame pasakojimo žanre jis buvo ir liko vienišas.

Padavimuose (1913) Krėvė nusileido į gilią Lietuvos praeitį — priešistorinę, legendinę, kaip nė vienas kitas lietuvių rašytojas. Jei ir mini istorinius Kęstučio ir Algirdo vardus, tai jie atitraukti nuo istorinės konkretybės. Istorinė tiesa čia atvaizduota tik pati bendroji — nuolatinis lietuvių rungimasis su gudais ir lenkais, su kryžiuočiais, krikščionybės ankstyvieji žingsniai į lietuvių tautą taikiu keliu. Chronologiškai tai beveik tas pats ankstyvųjų viduramžių laikotarpis kaip ir Pietario *Algimante*. Bet kiek Pietario ir Krėvės viduriniai amžiai skiriasi! Pietaris mėgina juos atkasti iš istorinių šaltinių ir praeities paveikslais žadinti dabarties patriotizmą. Krėvės praeities paveikslai tarnauja tam, kam apskritai tarnauja meno paveikslų galerija — kad mestum į juos akį ir pasi-grožėtum. Tuos riterinius laikus Krėvė restauruoja ne iš kronikų, bet iš liaudies legendų, — padavimų ir savo fantazijos. Liaudies legendos yra jam nelyginant metmenys, o jo kuriamoji vaizduotė duoda spalvingus ataudus.

Liaudies kūryba pasekdamas ir ją panaudodamas, rašytojas apskritai daugiau ar mažiau nuo jos nutolsta. Liaudies pasakojime visas dėmesys nukreipiamas į įvykių kaleidoskopą. Literatūriniame pasakojime paprastai prie įvykių prijungiamas gausnis asmenų, daiktų aprašymas. Dėl to literatūrinio pasakojimo tempas sulėtėja, o statinio pasaulio plastika jame ryškėja.

Liaudies pasakojime žmonės esti tik įvykių nešėjai, dėl to jie suschematinami. Literatūriniame pasakojime jie indi-

vidualizuojami, psichologiškai jie nuoseklesni, gilesni, ir jų portretų kontūrai, spalvos pasakojime ryškesni.

Liaudies pasakojimas, vadinamasis padavimas ar legenda, žadina nuostabą, rimtį, antgamtinės tvarkos sprendimų pripažinimą, o pasaka tenkinasi elementariu žaismu ir tam tikru moraliniu pasitenkinimu, kuris kyla iš to, kad klausytojo gerajam herojui viskas baigiasi gerai... Literatūrinis pasakojimas viršum individualių įvykių ir asmenų suranda gilesnę, bendresnę psichologinę, etinę ar ontologinę tiesą, išreikštą simboliniu būdu. Šitaip rašytojas liaudies pasakojimo pasaulį suplastina, jo idėjinį turinį pagilina. Liaudies pasakojimo medžiagą pakelia į aukštesnio laipsnio meną.

Tačiau nevienodai rašytojai nutolsta nuo liaudies pasakojimo ir į jo pasaulį įsiveržia su savo kuriamąja vaizduote. Pažįstamos dvi kraštutinybės: vienas rašytojas tik sulygina, nušlifuoja liaudies medžiagą forminiu atžvilgiu. Taip Krėvė yra padaręs paskesniais laikais su liaudies pasakojimais apie sparnuočius. Kita kraštutinybė — liaudies pasakojimų medžiagą panaudoja savo kuriamiems naujiems paveikslams ir naujai ideologijai. Krėvės *Dainavos šalies padavimai...* artėja į šį antrąjį tipą.

Liaudies fantazijos pasaulį Krėvė įtraukė į savo padavimus, tačiau jam davė naują atmosferą. Liaudies fantazijos naiviai realistinį charakterį pakeitė romantiškai didinga, primityviai monumentalia dvasia. Neaprepiami, neišeinami, paslaptingi ne tik miškai, ežerai, nemunai. Aukštos, didingos milžinų sukurtos monumentaliaios pilys. Monumentaliaios dvasios ir žmonės. Tai žmonės, kurie leidžia savo dienas medžioklėje, kare, puotoje, meilėje, kuriuose galingai išaugę suklestėję pirminiai žmogaus jausmai ir geismai. Žmonės dar tebevaldomi ne viską apskaičiuojančio proto, bet impulsyvaus, gaivališko jausmo. Žmonės — ne mąstantieji, bet veikiantieji. Juose dar aiški gamtinio žmogaus dvasios persvara — dinaminis veiklumas, diktuojamas anų galingų jausmų —

meilės, keršto, neapykantos, garbės. Jie kupini vitališkumo, gyvastingumo, kad niekina ir mirtį, jeigu negali gyventi taip, kaip jų širdis gedauja.

Kaip čie gyvenimo dinamikos žmonės skiriasi nuo Šeiminiaus *Kuprelio!* Abiejų kūrėjų veikėjai yra širdies žmonės, bet Kuprelis jau nebetekęs veiksmingumo, energiją nukreipęs į refleksiją. Tuo pačiu metu pasirodė abiejų rašytojų kalbami veikalai. Bet pirmasis atskleidė natūralų gamtinį žmogų, antrasis jau civilizacijoje ir net filosofijoje išaugusį. Gūdžiajai praeičiai vaizduoti Krėvė tikslingu keliu nuėjo: jis paėmė liaudies pasakojimų žmogų ir jame slypinčias žymes galingai išplėtojo ir papildė nuosavom idėjom ir pergyvenimais.

Išplėtojo ir papildė tiek, kad žmogaus dvasią atpalaidavo nuo priklausomybės kuriai kitai galybei, esančiai šalia žmogaus ar aukščiau jo. Sukūrė paveikslą laisvo, autonomiško žmogaus, kuris nesilenkia nei prieš žmonių, nei prieš dievų sprendimus, jei pastarieji varžo jo geismus. Krėvės individualistai pasiryžę ne jų klausyti, o savo didžios širdies. Negalėdami pakęsti priešo nelaisvės ir pasiryždami mieliau žūti nei vergauti, jie tuo pačiu metu yra vergai savo širdies, nuo kurios jie taip pat žūsta. Širdies geismas, kuriam Krėvės žmogus save vien atiduoda, nuveda jį į akciją ir į neišvengiamą pražūtį. Dėl to Krėvės primityvieji milžinai yra dramiškos figūros. Jų negalėtum pavadinti prometejiškais žmonėmis. Nors jie turi prometejiškam žmogui būdingą asmens autonomiškumą, tačiau jiems dar trūksta aukštesnės altruistinės prasmės, dėl kurios jie kovoja ir kenčia.

Krėvės kūrybos pradžios laikotarpyje tarp lietuvių rašytojų skraidė autonomiško, antropocentriško žmogaus idėja. Ta idėja įkrito į Krėvės kūrybinį pasaulį ir įžiebė jo žmoguje individualistinę, puikią, išdidžią širdį.

Bet tuo pačiu metu, kaip ir Krėvė kurdamas savo žmogų, Vydūnas nuėjo kitu keliu. Ir jis kalba apie Sau Žmogų. Tik Vydūno žmogus virsta Sau Žmogum, kai jis

vardan etinių vertybių apvaldo savyje biologinio žmogaus prasiveržimus. Tokių žmonių užuomazgas Krėvė parodo padavimuose tik tarp tų, kurie atstovauja naujai krikščioniškai kultūrai: jie savo prigimties gaivalą šiek tiek pasirodo apvaldę krikščioniškąja sugyvenimo, taikos, geros valios, dovanojimo idėja, plaukiančia iš artimo meilės įsakymo. Bet pagrinde Krėvė yra anos prieškrikščioniškųjų lietuviškųjų riterių legendinės kultūros vaizduotojas.

Keturi minėti pirminiai geismai valdo Krėvės riterių širdis: garbė ir meilė, neapykanta ir kerštas. Visi jie susijungia kartu. Bet paveikslą piešdamas, Krėvė leidžia vienam iš jų stipriau prasiveržti ir duoti visam personažo charakteriui pagrindinę liniją, kuri apsprendžia jo akciją ir likimą. — Garbė tai bene didžiausias geismas. „Daina apie Arą“ — tai bene didžiausia jos alegorinė išraiška. Viskas čia paremta alegorija — ir individualisto laisvės pamėgimas (kalnai), ir jo veiksmingumas (grumtynės su audra), ir individualisto pralaimėjimas ligi laisvės netekimo (narvas), ir individualisto kontrastas — sotus, viskuo patenkintas gyvenimas, kuris negali suprasti laisvę branginančiojo (naminiai paukščiai).

Jau tiesioginiu žmogiškuoju Ilgio paveikslu Krėvė garbę pakeičia kitu visos būties geismu — meile, kuri turi įprasminti visą gyvenimą. Kai Ilgis pamilo, širdim suprato, kad „dėl laimės, dėl meilės dievai davė žmogui gyvenimą, kad ne garsioje garbėje... yra gyvenimo prasmė“. Kaip Aras be savo laisvės ir garbės, kuria jis buvo įprasminęs savo gyvenimą, taip Ilgis be savosios gyvenimo prasmės — meilės — negali gyventi ir traukiasi iš gyvyj. Šito mylinčio vyro istoriją rašydamas, Krėvė daros panašus į vidurinių amžių meilės pasakotojus. Tristanas negalėjo gyventi be Izoldos, Ilgis be Munios. Tik lietuviškame Tristane visai kita atmosfera. Čia apsieinama be riterinės galancijos. Čia viskas — monumentalu, ažuoliška ir sykiu primityvu. Paslaptingu gamtos akompanimentu, pilnais, galingais tonais išdainuoja Ilgio tam-

sius, desperatiškus pergyvenimus, kai jis pamilo mergelę, pamilo nemylimas. Pacituosim tik ištraukom aną įspūdingą vaizdą! — Saulė nusileido, giria tyli, kaip niekados ji nebūna tokia ten, kur arti žmonės gyvena. Joje vieniša Ilgio širdis verkė, kad belaimė jo būtis. Ir ne tik jo, bet visas gyvenimas jam rodė kupinas skausmo.

Ir griežė dantis ir stenėjo eidamas, o jam atrodė, kad ne jis vienas, bet ir miškai dejuoja nakties tylumoje, dejuoja dangus ir žemė, jog be prasmės nyksta jų dienos.

Ir kur žingsnį žengė, ten girdėjo tik dejavimus. Jam vaidinosi, kad visi tie dejavimai, kur išsiveržė nuo pradžios amžių iš skausmo sugeltos žmonių krūtinės, nepranyko, nepraskydo ore, bet lyg užšalę karo ir kyba ten, ir dabar kur jis tik pasiverčia, ten juos užgauna — ir skamba jie, lyg sidabriniai varpai, ir lyg peiliai varsto jam krūtinę (100 psl.).

Koks širdies skausmo gilumas, jei Ilgis kiša ranką į laują, kad fizinis skausmas nustelbtų širdies sopulius, bet veltui!

O štai kito jausmo prasiveržimas — kokiais sunkiais, netašytais žodžiais gožia savo neapykantą Saulys, kada pas jį atvyksta pasiuntiniai Raivedžio, kuris tariamai tėvų tradicijų atsižadėjęs:

— Ar neturėjo Raivedys geresnių pasiuntinių, kaip judu!... Gal juokų daryti čion jisai judu atsiuntė?... Iš tavo kalbos matau, kad tu ne mūsų namų kregždė, tik svetimos šalies šiksnosparnis. Bet aš užmiršęs buvau, kad Raivedžiui nebeliko karo vyrų, tik svetimų šalių valkatos... Teatsiunčia man kaipo baudą savo dukters galvą — ir dovanosiu jam visa, net jojo bailumą.

Ir kai jis taip pakalbėjo, nusijuokė dabar visi taip, jog net sienos sudrebėjo... (96—97 psl.).

Vaizdo monumentalumas atitinka idėjos, pergyvenimo monumentalumą. Tas vaizdo monumentalumas sykiu yra toks primityvus, nedailintas, kaip koks nulaužtas daukantiškos girios ažuolas. Čia jis lygiai primityviai jausmingas, lyg tai būtų daugel sykių sustiprintas liaudies dainos jausmingumas.

Padavimai nukelia skaitytoją į kito pasaulio žodį, sakinį, stilių. Kad dokumentaliai įsitikintų, kiekvienas pats galėtų paimti iš bet kurios vietos pastraipą ir pasidaryti stiliaus analizę: kaip ten daiktavardžiai kaitaliojas su veiksmažodžiais, o svarbiausia, kokie daiktavardžiai, veiksmažodžiai, epitetai, kaip rikiuojasi kirčiuoti ir nekirčiuoti žodžiai. Po analizės bus nesunku įsitikinti, kad padavimų žodyne yra tautosakos turtas su būdingaisiais mažybiniais daiktavardžiais, su archaisiais taurios prasmės daiktavardžiais, su idealiniu ar taologiniu epitetu, kuris dalyko naujo aspekto nenušviečia ir skaitytojo jausmų savo naujumu neveikia; su veiksmažodžio ar daiktavardžio, o lygiai ir būdvardžio gausia sinonimika, kuri daro gausumo įspūdį, krauna niuansą prie niuanso kaip barokiniam piešiny, bet lėtina lėtina tempą. O poetinėje sintaksėje iš pirmo pažvelgimo jau krinta į akį gausūs pakartojimai, palyginimai ar jų grupės, antitezės. Visi jie veikia ta pačia kryptimi — veiksmą sulėtina.

Nors pasakėme, kad padavimų žodynas ir sintaksė yra tautosakinė, bet tai ne liaudies padavimo ar pasakos stilius. Tai raudos ar dainos stiliaus elementai. Krėvė, paimdamas iš raudos bei dainos stilių ir jų perkeldamas į epinį pasakojimą, restauravo tuos laikus, kada galėjo ar turėjo būti stiliaus pagrinde ne pasakojimas, ne skaitymas, bet rečitavimas. Rečitavimas, kuriame svarbiausias elementas yra ritmingas sakinio, visos kalbos bangavimas; kuriame svarbu jau nebe atskiras vaizdas ir jo naujumas ar originalumas, bet viso periodo muzika, ir kuriame atskiras žodis yra tam tikra kalbos muzikai reikalinga priemonė. Šitoji muzika nubanguoja ne tik

ritmais, bet protarpiais sakinio viduje nuskamba ir rimais. Vardan šitos muzikos kuriama sakinių srovė, nepaisant lėtėjančio veiksmo, schematėjančios plastikos.

Taigi nors Krėvė ne pats kūrė stilistines ir kompozicines priemones — jas paskolino iš raudos, iš dainos (kompozicines iš pasakos), bet Krėvės nuopelnas, kad jis pačias priemones išlygino, nušveitė, surikiavo ir sukūrė muzikaliausius lietuvių literatūroj pasakojimus.

Autorius ne visuose padavimuose lygiai pabrėžė muzikinius efektus. Dviejų kraštutinybių pavyzdžiai — „Gilšė“ ir „Vakarinė giesmė“. tik atverskim pastraipas vienos ir kitos, kur apdainuojamas vienas iš padavimo veikėjų — jaunoji:

„Gilšė“:

Iš visų nesuskaitytų turtų, kuriais puikinosi didžiavosi bajoras, brangiausia buvo jam duktė, iš visų pasaulio mergaičių gražiausia: veidai kaip pienas, su krauju maišytas, plaukai kaip geltono aukso, žverblančiais perlais barstyti; akys mėlynavo kaip rugiagėlėlės, rankelės baltos kaip popierėliai. Žingsnį žengė — kaip gulbelė ėjo, žodį kalbėjo — kaip lakštutė lakštavo. Dieną — kaip lelijėlė žydėjo, naktį — kaip mėnulis žibėjo. Visame pasauly niekas niekur kitos tokios nebuvo matę nei regėję. Kai ji užaugo, paūgėjo, — ėjo, važiavo, kaip nemunai plaukė iš viso krašto piršliai; siuntė juos ir bajorai, ir kunigai, ir patys karaliai, bet ji už nieko tekėti nenorėjo... (53—54 psl.).

„Vakarinė Giesmė“:

Tame dvarely, tame didžiajam gyvenanti skaisčioji mergelė, jaunoji karalaitė, tokia daili ir patogi, kokia dar nei dainoje nedainuota, nei sapnely nesapnuota.

Kai skersną žingsnį jauna žengia — kaip baltoji

gulbelė plaukia šviesų vakarėlį tyliu ežerėliu; kai vaikščioja po klėtėlę — lyg tas baltas debesėlis padange slenka giedrią dieną. Kai žodelį taria — lyg lakštutė lakštuoja, lyg sruvi upelė grūda, džirdžena, plukdydama vilnelės aplink kietus akmenėlius, kalbindama žaliosios pievelės gėleles, lyg lapeliai skamba, vėjo supami tylų kaitriosios vasarėlės vidudienį.

Gelsvosios kaselės — kaip bruktas šukuotas lino pluokštėlis, mėlynos akelės — kaip jo žiedužėlis, kaip ryto padangių giedrios giedrumėlės.

Kur akele meta, ten aušrelė teka; kur pėdelę stato, tai ten dygsta rožės ir lelijėlės, iš ten verčias šaltas šaltinėlis tyro vandenėlio, kaip ašarėlių.

Kai jauna nusijuokia, dienėlė prašvinta, nuo dangaus dumblyto debesėliai nyksta...

... Iš šalių tolimųjų, ten, kur už girių, už tų siūbuojančiųjų, už marelių mėlynųjų; per kalnelius ko aukščiausių, per klonelius ko giliausių, per nemunėlius, per dunojėlius tai lekia, tai skubinasi audrusis vėjelis, kad padabotų, kad pamatyti jaunąją mergelę, sparneliais bemosuodamas, žmonių vargdienėlių, dirvos artojėlių, rugių pjovėjų veidelius bešluosto, petelius beglosto šaltu papūtimu, oro dvelkimu (9—10 psl.).

Vaizdų rūšis, sintaksinės priemonės tos pačios abiejuose padavimuose. Bet nevienodai tirštai, gausiai jais operuojama. Antrajam aiškiau aidai žodžių galūnių sąskambis. Antrajam labiau išplėsti ir sugausinti palyginimai. Palyginimai net savus palyginimus turi. Antrajam stipresnė sinonimika. Antrajam operuojama ne vaizdais, bet vaizdų kompleksais. Ir viso to rezultatas — daugiau antrajame rečitavimo, daugiau ritminio bangavimo. Tačiau jame veiksmo tempas sulėtėja, ištįsta, kartais beveik sustoja, kai autorius, palikęs mergelę nuošaliai, susižavi jau palyginimų vaizdais ir juos krauja vieną

po kito, kaip rokoko raižinyje. Tikrai „Gilšės“ stilius taip santykiuoja su „Vakarinės giesmės“ stilium kaip barokas su rokoku. Savaime suprantama, kad vaizdinis grožis labiau žavi „Vakarinėj giesmėj“, bet pasakojimo tempas natūraliau liejasi „Gilšėje“, ir mūsų dienų skaitytojui jis artimesnis, priimtinesnis.

Krėvės kelias padavimuose įdomus, originalus, bet ir pavojingas. Juo galima nueiti į plokščią liaudies kūrybos imitaciją ar jos motyvų mozaiką, kaip yra atsitikę ne su vienu liaudies dainų ar liaudies melodijų imitatorium. Gal dėl to kiti rašytojai ir nelabai išdrįso imtis šio kelio epe. Krėvę išgelbėjo jo didelis talentas. Tautosakines priemones sutelkdamas iš įvairių tautosakos žanrų, Krėvė jas techniškai išstobulino, jas įjungė į veikalo organišką kompoziciją, pagilino nuosava idėja — ir tokiu būdu tautosakinę medžiagą pakėlė į aukštesnį meno laipsnį.

Bet toliau tuo pačiu keliu eiti Krėvė negalėjo nesikartodamas. Savo pasaulėvaizdžiui, kuris liko tas pats, Krėvė ieškojo naujos formos. Ją rado jau sudramintos poemos žanre — *Šarūne*.

Šarūnas yra naujas iš esmės tos pačios dvasios pavidas. Jame giliau, nuosekliau, pilniau išplėtotą dinamišką individualistinę dvasią, kurios kibirkštys žybčiojo padavimų personažuose. *Šarūno* formoje taip pat labiau nutolstama nuo liaudies kūrybos formos. Joje rečiau skamba liaudies ištisinės melodijos, bet čia aidi tų melodijų motyvai — stiliaus, kompozicijos, charakterių, — organiškiau įsilieję į individualaus talento kūrybinį vaisių.

Kai rašytojas pasirinko vėl naują formą — realistinę beletristiką, kurioj vaizduoja savo laikų dzūkišką kaimą, gauni įspūdį, lyg čia būtų anas *Dainos apie arą* antrasis pasaulis — naminių paukščių, kuriems neberūpi dvasios laisvė, asmens autonomiškumas. Jie čia visi tokie sunykę, gyvenimo ir žmonių užuiti skurdžiai, kuriems net sunku su-

prasti, kaip gali būti pasaulyje „arų“. Tačiau ir tarp šių žmonių vieno kito dvasioj kartais nuskamba individualizmas kaip tolimas atbalsis, atbalsis ano legendinio laisvos dvasios žmogaus iš *Padavimų*. Suplazda bent vienam momentui širdyje maištas prieš visus vardan savojo aš. Bet kada jis turi viešumon prasiveržti ir regimu maištu virsti, naujųjų laikų herojus pats išsigąsta, ir jo maištas virsta tik gailia ironija (maištas prieš Dievą, prieš kleboną, prieš žmoną...).

Tas individualizmas praturtės, idėjiškai pagilės ir virs ištisa filosofine pasaulėžiūra orientalistiniame veikale „Pratjekubudda“...

Pradedi nuo *Padavimų*, perbėgi Krėvės veikalus, kuriais jis reiškiasi įvairiuose kūrybos žanruose, — ir nustembai: to nuostabiai plačios skalės rašytojo visur pasirodo ta pati asmenybė su aiškia pasaulėžiūra, su tuo pačiu tautinės ir liaudinės kūrybinės formos giliu pajautimu. Kaip brangiajame akmenyje saulės spindulys lūžta įvairiom spalvomis, taip tas pats gyvenimo branduolys švysčioja Krėvės kūryboje įvairiais aspektais.

Padavimai Krėvės kūryboje tai pirmasis iš tų švystelėjimų, kuriame jau pasireiškė visi pagrindiniai gyvenimo tikrovę perkuriančios asmenybės pradai.

Padavimai tautos kūryboje tai vienintelis mūsų priešistorinės legendinės kultūros meninis vaizdas, kuris bent iš dalies išsaugojo — tautinę herojinę epopeją.